

Toho času Libuše uznávši toho lidu hmotného¹ a řádu neznajícího velikou nezbednost,² při spravování jeho velmi tesklivá byla a povolavši znamenitějších, svou práci, přitom i těžkost jim oznamovala, žádající v tom rady i pomoci. Kterížto vyslyševše, do druhého dne protahu³ na odpověď žádali. Uradivše se, k Libuši kněžně jsou pověděli: „Ctná kněžno! Tebe jsme všickni po tvém otci za soudci zvolili, nikoli jiného míti nechceme, pomocníky toliko k spravování země některé chceme tobě přidati.“ A tu hned vyvolili jsou z sebe dvanáct mužův nejmocnějších a nejsilnějších — jednoho z nich ovšem nejznamenitějšího, jenž slul hrabí Vršovský, nad nimi ustanovili —, tak aby on i oni radou Libušinou se spravovali a jejímu soudu poddáni byli. A ti všickni od spravování země zemané slouli a někteří od toho, že jsou zemí vládli, vládky je jmenovali.

*Zemané
a vládky*

Léta sedmistého dvacátého prvního

Mezi týmiž zemaný byl jest jeden dosti znamenitý a na dobytek velmi bohatý, jménem Domaslav. Ten sobě hrad postaviti rozkázal a nazval jej Domaslavín. Ten jest poslal své služebníky k Libuši, aby jí pověděli, chtěla-li by jeho za muže míti, že jí chce sto krav a tři sta volův poslati. Kterážto jemu skrze jeho posly odpověď dala, že se ona jemu nechce prodati, neb ona má sedláka vorného sobě za muže vzíti a ten že bude lépe než Domaslav uměti lidi souditi.

Toho času stala se sváda mezi Rohoněm, synem Kalovým, a Milovcem, synem Přeslavovým, ve vsi, kteráž slove Chuchel, o meze a o dědiny, kteréž vedlé sebe měli. Jsouce znamenití⁴ a jako správce jiných lidí, tak se proti sobě

*<IX>
Sváda mezi
zemaný*

¹ Hrubého, nevzdělaného.

² Svévolnost.

³ Odročení, odklad.

⁴ Významní.

*Libuše soudila
zemany*

Hanění Libuše

zazlili, až jeden druhého za bradu¹ chytil. Rvačka a bitva mezi nimi tak dlouho trvala, až jeden druhého prstem pod nos pohanbil.² Mladší jich příběhše, je jsou na různě rozvedli. Kteríž hanebně sobě domlouvajíce, jeden i druhý k rozeznání na dvůr Libuše jsou přišli a za spravedlivý rozsudek žádali. Kterážto na vyšší místo vstoupivši, na koberci se na zemi posadila, loket na koleno a bradu na dlaň zpodepřevši, tu při jest slyšela a uznavši býti křivého v té při Rohoně, jej té dědiny odsoudila a jemu přikukavši,³ aby se pokojně choval, rozkázala. Tu on vida, že jest svou při soudem Libušiným ztratil, počal velmi hanebně o ženách mluvíti, třikrát a čtyřikrát sebe samého pěstí neb články⁴ v hlavu bítí vedlé na ten čas jích obyčeje, v zemi třikrát kyjem udeřil a bradu nad obyčej usliniv, zkřikl a řka: „Ó křivda veliká a mužům všem nesnesitedlná, že žena bídná nás souditi má! Zdaliž nevíme, že žena má dlouhé vlasy a krátký rozum? Ona umí lépe přísti a jehlou šíti nežli muže souditi. Jistě pravím, že lépe jest mužům zemřítí než takovou křivdu trpětí! Neb my toliko sami jiným národům jsme za posměch, správce svého pohlaví nemajíce. Již nás sužují ženská práva.“ Ona pak Libuše jsouci paní všeho lidu, takové nemírné hanění v své uši slyšící, ač s žalostí a bolestí srdce svého to snášejíci, všecko mlčením pomínula a jeho slov těch štípavých přetrhnouti nechtěla, ale jako by to dobrou myslí snášela, zasmávši se řekla: „Takť jest, jak pravíš. Žena jsem a žensky živa, snad se vám zdá, že málo smyslím,⁵ protože vás metlou železnou nemrskám, jako jiní činí svým poddaným při soudu. A jakož vy bez bázně živi jste, dobře jest, že mnou pohrdáte, neb kde jest bázeň, tu jest i poctivost.⁶ Jisté jest toho potřebí, abyšte měli správci nad ženu ukrutnějšího. Jako někdy holubí luňákem, kteréhož za krále sobě zvolivše, jím pohrdali — tak i vy mnou nyní pohrdáte —, jestřába mnohém ukrutnějšího sobě jsou za správci volili, kterýž bez příčiny viny sobě na ně smýšleje, tak vinné jako nevinné pokutou bezhrdelnou⁷ tresce a od té chvíle až dodnes jich masem živ jest. Jdětež nyní do svých příbytkův, a když vám i jiným den uložím, u mne se tuto na Libíně k volení pána najděte. Nechtě se vaše žádost vyplní! Kohož vy za pána voliti budete, tohož já za muže míti budu a jinačejší jemu poddanost než vy mně zachovám.“

Léta sedmistého dvacátého druhého

Libuše své k sobě obeslala sestry, kteréž pro touž věc tolikéž jako i ona popudily se k hněvu, neb srdce jich v umění byla se pozdvihla, takže jedna každá z nich o sobě mnoho smejšlela. Libuše u vědění věcí budoucích dospělá⁸ byla, takže ani Sybila Kumána⁹ jí rovná nebyla, kteráž za dnův Tarkvina Priška¹⁰ Římanům budoucí věci popsala. Druhá kouzedlná travička byla, aniž jest tolikéž

¹ Vousy.

² Luskl na potupu prsty pod nosem protivníka.

³ Domluvivši, vynadavši.

⁴ Klouby.

⁵ Přemýšlím; tj. že jsem mdlého rozumu.

⁶ Úcta.

⁷ Trestem bezhrdlí, tj. smrti.

⁸ Vyspělá.

⁹ Sibylla Kúmská, nejslavnější z antických věštkyň boha Apollóna.

¹⁰ Tarquinius Priscus, legendární římský král etruského původu, který prý koupil od Sybilly prorocké knihy.

těch věcí Medea na ostrově Cholchos¹ uměla. Třetí sestra přílišná čarodějnice a v zaklínání hotová. Ona Circes,² kteráž Ulixovy³ tovaryše v hovada⁴ a krále, jenž slul Pikus,⁵ v straku proměnila, nikdá svým uměním jí rovná nebyla.

V tu noc, dřív než se muži ke dni uloženému sjeli, jakou jsou radu měly neb co jsou tejně svým uměním jednaly, to jest tejně bylo, však potom ráno zjevně se oznámilo skrze sestru jích, Libuši, i místo, kde by byl, i jméno knížete budoucího zjevně jest vyhlášeno.

Tu k rozkázání Libuše desátý den měsíce máje sešli jsou se všickni obyvatelé země České před hrad Libín na dvůr Libuše, tak malí, jako velicí, správce i také robotní. Tu Libuše posadivši se na vysoké stoličce, drahým kobercem přistřené, rozkázala služebnicem svým dvě poctivé⁶ stolice postavit i sestřím | svým se na nich posadit, a otevřevši ústa svá a rukou pokynutí učinivši, aby se lid upokojil, takto mluvit počala: „Ó lide český slavný, z nejznamenitějšího národu charvatského a jazyku slovanského pošlý! Odkud tobe taková hloupost, že budoucího dobrého svého neznáš neb všechna slova veslaveného knížete svého, kterýž tě uvedl do této země, dal jsi v zapomenutí? Ó lide bídný příliš, kterýž svobodně živ býti neumíš! Ó nebožátka sprostná a zuřivosti plná! Proč před životem k smrti utíkáte a nesnesitelné jho na se berete a neobyčejné služebnosti svá hrdla poddáváte? Ó blázni zpozdlí! Nadarmo želeť budete jako žáby, když jsou sobě čápa za krále volili a on je svým nosem smrtečně raňuje, trestati počal.⁷ Nevíte, vy bídní, jakáť jsou práva knížat? Maličko vám je oznámím. Snadněť jest jistě kníže voliti, ale nesnadné jest voleného zase složit, neb kdož jest nyní pod vaší mocí, když volen bude, vy i všechny věci vaše budou pod jeho mocí, před jeho obličejem vaše třístí se budou kolena, oněmí jazyk, sklesnou se ústa, k jehožto hlasu pro veliký strach jedva⁸ budete moci říci: »Tak, pane, ano, tak, pane.« Ale on svým toliko pokynutím bez vaší rady toho odsoudí, jiného vsadit káže do vězení a jiného na šibenici rozkáže oběsit. Též z vás některé učiní sobě, kteréžkoli bude chtíti, služebníky — kuchaře, pekaře, mlynáře, poplatníky, katy, biřice — tak, jakžkoli mu se (by i dobře nebylo) líbiti bude. Ustanoví také některé sobě z vás setníky, desátníky, berníky, úředníky, vinaře, rozsévače, žence i mlatce. Synové a dcery vaše bude chtíti tomu, aby se jemu znížka klaněli, nejlepší věci vaše, kteréž se jemu líbiti budou, bráti bude, buď na polích, na vinicích i na lukách, ve všech neb v stodolách, v komorách i v truhlách, by i v zemi skryté byly, vám odejme a k svému obrátí užitku. Poň⁹ toho za mne nebylo. Nu, proč prodlívám aneb proč toto, jako bych vás strašila, mluvím? Jestliže vy na své myslí stojíte, toť se všechno skutkem vyplní. Nuže, zdá-li se vám, ať vám oznámím jeho jméno i místo?“

Tu oni vzkřikli velikým hlasem všickni jako ústy jedněmi pravíce: „Dej nám kníže! Jmenuj nám kníže!“ Kterížto když se upokojili, ona zdvihši prst ukázala

Sněm o kníže

<x^r>

Libuše mluvila

*Poselství
k Přemyslovi*

¹ Médeia z Kolchidy, slavná mytická kouzelnice a kněžka bohyně Hekaty.

² Kirké, mocná kouzelnice na ostrově Aiaia.

³ Odysseovy druhy proměnila Kirké ve vepře.

⁴ Dobytek.

⁵ Picus, laurentský král, do něhož se zamilovala Kirké. Za to, že ji odmítl, ho proměnila v datla.

⁶ Čestné.

⁷ Narážka na jednu z Ezopových bajek.

⁸ Ledva, sotva.

⁹ Aspoň.

Stadice ves

na hory pŭlnoční a řekla: „Hle, hyn¹ za oněmino horami, kdež potok nevelmi příliš veliký jest jménem Bílina, od toho potoku blízko jest ves jménem Stadice. Od té vsi nedaleko jest pole jedno naděl i našír sto a dvacet kročejí a jest v divném položení mezi jinými polmi, však k žádnému tomu nenáleží poli. Tu kníže váš dvěma strakatými voře voly — jeden z nich bílým přepásaný v půli a bílou má hlavu, druhý na čele bílý a na zadku zadní nohy maje bílé. Protož zdá-li se vám, mou vezmouce dlouhou sukni a plášť — a to ať jest proměnné,² jakž na kníže sluší —, někteří z vás jedte a vůli lidu tohoto a mou muži tomu oznamte a přineste vám kníže a mně manžela. Muži tomu jest jméno Přemysl (jako »Přemyšlující«), kterýž na vaše hlavy divná bude vymyšleti práva. Jeho také rod bude v této kralovati zemi za³ pět set osmdesát a čtyři léta.“

Přemysl

Vtom hned jsou mezi sebou mužův znamenitějších jako třicet vyvolili, aby nemeškajíce toho knížete hledali. Ti chtějíce poselství skutkem dobrým vykonati, pilně jsou se na způsob a osobu muže na Libuši vyptávali. Kterýmž ona řekla: „Nepetejte se, jedte bezpečně. Kůň můj bílý, na kterémž já mám obyčej jezdit, vezměte a ten bez uzdy před sebou pusťte a za ním jeti nemeškejte, nebť on tu cestu dobře umí. Před kterýmž člověkem on zařehce a poklonu učiní, tenť jest, o kterémž mluvím. Tu vy mi tepruv na ten čas uvěříte, když svého kníže na železném stole jísti uzříte. Také vám toto oznamuji, že třetího dne bohové pokojní budou vám milostiví. Protož tam jedouce i zase⁴ se navracujícíce pokoj zachovejte. Na té cestě budete-li se vaditi, po tisíci letech bude vám i vašim budoucím to škoditi.“ |

<x>

Třináctý den měsíce máje jedou poslové, žádný z nich, kam se obrátiti má, neví, štěstí a koně následujícíce pospíchají, hory přejevše, ke vsi, do kteréž je osud vedl, již se přibližují, o prorocství Libuše mezi sebou rozmlouvajíce, má-li se to tak státi, jakž ona předpověděla, rozvažujícíce. Toť mládenec jeden jdoucí ze vsi s nimi se potkal, kterémužto oni řekli: „Slyš, dobrý mládenče! Jest-li tato ves jménem Stadice aneb jest-li v ní muž, jemuž jméno Přemysl?“ „Ta jest,“ řekl, „kteréž hledáte ves. Hle, hyn muž Přemysl nedaleko na poli voly bode ostnem pospíchaje, aby dílo své vykonal.“

*Pro kníže
jedou*

Přistoupivše poslové k Přemyslovi řekli jsou: „Zdráv buď, muži šťastný, bohům vděčný, kníže náš!“ A on (jakž obyčej sedlákům) nic jest neodpověděl. Tu oni opět: „Zdráv buď, kníže! Zdráv buď, kníže, veliké hodný chvály! Vypřez voly a v jiný oblec se oděv a nemeškaje na tento kůň vsedni!“ A hned kůň Libušin zařehcav před ním na svá poklekl kolena. A oni přistřevše kůň, jemu knížecí ukázali oděv, pravíce: „Paní naše Libuše a lid všecken od Čecha pošlý⁵ rozkázali jsou, aby⁶ bez meškání jel a sobě i svým potomkům aby přijal knížectví. Všecky naše věci i my v tvých rukou jsme, tebe za kníže, za soudci a správci i za obránci, tebe samého nám za pána jsme vyvolili.“

K jichžto řeči muž opatrný⁷ jako by budoucích neznal věci, zastavil se a ostent,⁸ kterýž v ruce měl, v zemi vtekl a odvázav voly: „Jdětež tam, odkudž jste vyšli,“ řekl. Kterížto pozdvihli se, jako by vzlétli, a pod oblaky se vznášeti po-

¹ Tam.² Slavnostní, zdobné.³ Po.⁴ Zpět.⁵ Pocházející.⁶ Abys.⁷ Rozvážný, moudrý.⁸ Prut k pohánění dobytka.

čali a odtud sníživše se, skála jedna pode vsí velmi veliká, ta ukázala se, jako by se otevřela, a oni se tam vnesli, kteráž se po nich zavřela. Z kteréžto skály voda jako hnojná aneb jako by z chléva tekla, takovou vůni má až do dnešního dne. Osten pak lískový do země vstrčený tři ratolesti vysoké z sebe s listím zeleným a ořechy obdýlnými vydal. Muží ti ten div vidouce, velmi stojíce divili se, a on obrátiv pluh radlicí nahoru, vzal mošnu lýčenou a vyložil z ní pecen chleba veliký plesnivý a kus tvarohu, posadiv se na pluh a chléb na radlici položiv, zval hosti k svému obědu.

Železný stůl

Poslové se okolo něho na drnu posadili, chléb s ním jedouce a vodu pijíce ze žbánu, a tu mezi sebou proroctví Libuše, kterak bude jísti na železném stole, pošepmo připomínajíce. Na ratolesti také z ostnu vyšlé pilně vzhléda|li, kterak dvě uschly a jedna vzhůru rostla, diviti se nepřestávali. A on: „Co se divíte?“ řekl. „Vězte, že z mého rodu mnozí počnou panovati, ale jediný pán toliko zůstane v království vašem panující a paní vaše v této věci by¹ nebyla tak pospíšila, tak jako byste vy nyní od Libuše vyjeli, po všechny dny věkův hojnost chleba v této zemi byla by, jedině bych já tuto (kterouž vidíte) úlehlí² byl mohl dovorati, voráčovi³ neb dědiníku⁴ nebyla by potřeba chleba kupovati. Ale pro tohoto díla nevykonání bude často bývati v zemi hlad a kolik ratolestí, tolik knížat země tato měla by.“ Oni pak vzpomenuvše na řeč Libušinu, otázali se jeho, proč on má obyčej ne na zemi, ale na železe jísti? Odpověděl: „Proto, neb můj rod bude vás železnou metlou trestati.“ Když pak od toho obědu vstali, oblékli jsou jej v roucho dlouhé a jako knížecké, kteréž jemu poslala Libuše, i střevíce neznámé,⁵ jako by králi náležely.

<XI>

Střevíce lýčené

¹ Kdyby.

² Úhor, též lada.

³ Sedlákovi.

⁴ Chudému zemanovi, příp. svobodníkovi.

⁵ Nenošené.

Tu hned na kůň bujný vsedl Přemysl a kázal sobě podati střevíc lýčených, v kterýchž obyčej měl prvé choditi, kteréž byl i sám svou rukou ušil lýcím z kor lipových. Ty hned za řadra vloživ, svůj kůň obrátil a oni vsedavše na své koně, zpředu i z zadu jedou okolo něho. A na té cestě rozličná jsou rozmlouvání (i otázky činíce na Přemyslovi) měli. Jeden pak z nich jako moudřejší otázal se jeho, proč by takové střevíce, kteréž jsou malé vážnosti, s sebou na dvůr Libuše nesl? Přemysl odpověděl: „Na potomní čas aby chovány byly a budoucím mým ukazovány, v čem jest první kníže země této obyčej měl choditi.“ Potom ty střevíce za dlouhý čas od děkana a kněží vyšehradského kostela u veliké poctivosti vedlé jiných klénotův chovány byly a při korunování krále vždycky králi každému i lidu ukazovány. Při dobývání pak císaře Zikmunda Vyšehradu tu jsou ztraceny.

Když jsou se pak přibližovali ke dvoru Libuše, uhlédali jsou svou paní, an¹ proti ním s velikými houfy služebnic a služebníkův vyšla, vítajíc Přemysla, jemu dobrého a dlouhého zdraví na bozích žádajíc, do příbytku svého jej uvedla. Tu jest veliké veselí bylo, všickni hodují, chleba, zvěřiny, ptákův a ryb za pokrm a medoviny za nápoj požívajíce. Ten pak ctný muž, kterýž od Libuše za manžela a od lidu za kníže vyvolen byl, lid všecken práva od | něho vydaná zachovávati učil a ten jako² divoký lid svému panství podmanil. Neb³ mnohá práva od něho a od Libuše zřízená a lidu českému vydaná zůstávají v této zemi, některá až do této chvíle. Přemysl a Libuše spolu v dobré lásce obývajíce, nic jiného nehledali než pokoje a vzdělání lidu svého.

<xi>
Práva
České země

¹ Jak.

² Téměř.

³ Vždyt.